

(סי' שכח'-שלי') רפואה בשבת

(ס"א) איסור התעסקות ברפואה למי שיש לו מיחוש או מקצת חולי

מקור וטעם הגזירה

תניא בשבת (קיא.) "החושש בשינוי לא יגמע בהן את החומץ", וכן מבואר בשבת (נג.) שאסור לאדם שמצטער להתעסק ברפואה מגזירת שחיקת סממנים, ונספק בשו"ע, וטעם האיסור כתבו הרי"ף והרא"ש (נג.) שהוא משום שאדם בהול על רפואתו וחוששים שיבוא לידי שחיקת סממנים.

אם שייך הגזירה בזמן הזה

בזמננו שאין חשש שאדם יבוא לידי שחיקת סממנים כיון שכולם קונים התרופות מהבית חרושת, ומה שטוחנים לפעמים את התרופות בבית אין בזה איסור משום שאין טוחן אחר טוחן, ועיין בקצות השלחן (סי' קלד' בבדה"ש ס"ק ז' הערה 2) שהעלה לומר שבזמננו אין איסור ולא אומרים דאם בטל הטעם לא בטל הגזירה כיון שהוא מין גזירה שבראשית הגזירה חילקו ולא אסרו כשאין הטעם קיים, אולם לדינה לא סמך בזה להקל, ומ"מ כתב שיש לעשות סניף מסברה זו, כגון במחלוקת הפוסקים יש להקל.

ועוד עיין בתשובות והנהגות (ח"יה סי' צד' אות א'), שמצדד דברי הדרך החיים (סי' שכח') שדבר שצריך בישול קודם שחיקת סממנים לא גזרינן (וכנראה הטעם משום דדבר שצריך בישול הוא מלאכה ידוע ולא חוששים שיבואו להקל בזה), ומ"מ כתב שהדרך החיים עצמו לא סמך על סברה זו אלא רק כשמצטער הרבה, ולדינה נראה שאין להקל בזה כיון שכל הפוסקים שלא הביאם סברה זו להקל כנראה שלא נוקטים דבר זה לדינה.

איסור התעסקות ברפואה למי שיש לו מיחוש ומקצת חולי

ע"פ הנ"ל כתב השו"ע (סי' שכז' ס"א וסי' שכח' ס"א) שמי שיש לו מיחוש בעלמא אסור לעשות לו שום רפואה, ואפי' איסור דרבנן ע"י גוי.

אולם אם הוא מקצת חולי כתוב בשו"ע (סי' שז' ס"ה) שמותר לעשות איסור דרבנן ע"י גוי.

והגדר של מיחוש ומקצת חולי, נראה שאפר להגדיר שמיחוש הוא שכאב לו מעט ומקצת חולי שכואב לו הרבה, ואם מסתפק באיזה דרגה נמצאה, נראה שאפשר להקל לתת לו גדר של מקצת חולי, מדין ספק דרבנן לקולה.

תרופות שצריך ליטלם מספר ימים רצופים

דעת הגר"ש קלוגר (מובא לשונו ודעתו בציץ אליעזר ח"ח סי' טו' פט"ו אות טו') שלא גזרינן בטיפול שהתחיל מבערב שבת וצריך לקחת מספר ימים, דכיון דהתחיל קודם השבת ויודע מה שצריך ליטול כבר הכין בשבת ולא חוששים שיבוא לידי שחיקת סממנים.

ועוד סברה להקל מצינו בציץ אליעזר (שם אות יז'), שדוקא בדבר שרפואתו הוא לקחת תרופה זו חוששים שמתוך בהילות יבוא לידי שחיקת סממנים, אבל תרופה שלוקחים כמה ימים ואם תרופה זו לא יצאה מהמחלה אלא קרוח בתרופות של שאר ימים אינו בהול כ"כ ולא חוששים שיבוא לידי שחיקת סממנים ובכה"ג לא גזרו.

ועוד מצינו בשם החזו"א (ארחות רבינו ח"א עמ' קנה' אות ריד') שמקל מטעם אחר, שטיפול אשר קרוח בלקחת תרופה כמה ימים לא נחשב מיחוש בעלמא אלא הוא בגדר מחלה ומוגדר כחולה שאב"ס שמותר לקחת תרופות, (בביאור הדברים עיין בכתבים).

מאידך דעת האג"מ (ח"ג סי' נג') שאסור ליקח תרופות אפי' שהטיפול קרוח בכמה ימים רצופים.

ולדינה נראה שיש להוראות להקל, דכבר הבאנו לעיל דעת הקצות השלחן שבמח' הפוסקים יש להוראות כדעת המקילים.

התעסקות ברפואה ביו"ט ראשון וביו"ט שני

יו"ט ראשון

פסק השו"ע בהל' חול המועד (סי' תקלבי' ס"ב) "כל רפואה מותר בחול המועד", ומשם דייק המג"א (סי' ק"ב) והביאו המשנ"ב (סי' ק"ה) שדוקא בחול המועד מותר וביו"ט אסור.

מאידך הגרע"י (חזו"ע יום טוב עמ"י כג) מתיר וטעמו משום שדיכת טבלין ומלח מלאכת אוכל נפש הוא, ולכן לא שייך גזירת שחיקת סממנים ביו"ט, עיין שם.

יו"ט שני

פסק השו"ע בהלי יו"ט (סי' תצ"ו סי"ב) "אין חילוק בין ראשון לשני אלא לענין מת, וכן לכחול את העין", ופי' המשנ"ב (סי"ק ה') שמירי במי שיש לו רק מיחוש ובשבת אסור להתעסק ברפואה וביו"ט שני מותר.

מאידך הכף החיים (סי"ק כ"ז) כתב שבספר תמים דעים ובערך השלחן סוברים שרק התירו לכחול דשוא לכל נפש דגם הבריא דרכו לכחול, אבל שאר צרכי חולה אין עושים אפי' ביו"ט שני אלא ע"י גוי.

ולדינה נראה שיש להקל כדעת המשנ"ב, דיש לצרף דברי הקצות השלחן (הני"ל).

(ס"ב) רפואה שאינה ידוע

כתב הרמ"א (יו"ד סי' קנח' ס"ג) "וכל חולה שמאכילין לו איסור צריכים שתהא הרפואה ידועה או על פי מומחה", והביאו כאן המג"א (סי"ק א') והמשנ"ב (סי"ק ה'), ולכן כל מיני סגולות וכדומה שבא העדיות ואומר שזה מועיל לא מחללים שבת ע"פ רפואה זו, אומנם אם מומחה הוא מי שאומר אפי' שאינו רופאה מחללים שבת.

אולם באיסור דרבנן עיין בפסק"ת (סי"ק ה') שהביא בשם שו"ת מהרי"ל דיסקין שאיסור דרבנן אפשר להקל לעשות בחולה שיש בו סכנה גם לפי המלצת הדיוט שאינו מומחה, אפילו בדברים שאינם ידועים כרפואה לחולי זה, אבל לחשאב"ס אסור אפי' איסור דרבנן.

(ס"ג) מכה של חלל מחללים עליו את השבת, ומכה שאינה של חלל נשאלים בבקי ובחולה

כתוב בשו"ע בס"ג שמכה של חלל בסתם מחללים עליו את השבת, והגדר של מכה של חלל ראינו בפוסקים שהוא הרגשת כאב פנימי שלא כדרכו, ובזה יש לחוש שיש בו דבר שיכול לבוא לידי פיקוח נפש ויש לחלל עליו את השבת.

ומכה שאינה של חלל דהיינו שאינו מכה פנימי אלא חיכוני, מבואר בשו"ע (סי"ה) שמן הסתם לא מחללים אלא נשאלים בבקי או בחולה (והדגיש הדרכי משה סי"ק א' שלא צריך שיאמר החולה שחושב שהוא ימות, אלא כל שידוע החולה שהוא שבת ואומר שצריך מחללים), ואם החולה אומר שצריך אפי' שהרפואה אומר שאינו צריך מחללים דלב יודע מרת נפשו (שו"ע סי' תריח' סי"א).

(ס"ד) צרכיו לחולה שיב"ס שאין במניעתם סכנה

כתב הרמב"ם (פ"ב הי"ד) "אבל אין עושין מדורה לחולה להתחמם בה", ועיין בראב"ד שכתב שהא דכתב הרמב"ם היינו לחולה שאב"ס, אבל בחולה שיב"ס מותר לעשות מדורה.

ופי' המג"מ שהרמב"ם מתיר מפני שמותר לעשות לחולה שיב"ס כל צרכיו אפי' שאין במניעתם סכנה.

מאידך הכסף משנה דייק מדברי רש"י (קכט. ד"ה דבר שאין בו סכנה) דכל שאין במניעתו סכנה אין מחללין עליו את השבת, ועיין בב"י שכתב שכן הוא דעת רוב רובם של הראשונים ועיין שם שהעריך ברעיות לשיטת רש"י.

העולה שלדעת המג"מ מותר לעשות לחולה שיב"ס כל צרכיו אפי' שאין במניעתם סכנה, ולדעת רש"י אסור.

גדר אין במניעתו סכנה

ודאי שאין כוונת המג"מ להתיר דברים שאינם קשורים ברפואתו אפי' שדרכו לעשות לו בחול, אלא דרך מתיר דברים שהם צרכים למחלתו ורק שאין במניעתו סכנה.

והנה במג"א (סי"ק י"ז) משמע שרק מתיר דברים שיש במניעתו סכנה ורק שהיה אפשר לעשות באופן המותר, כגון בהדלקת המדורה שבאמת יש במניעתו סכנה ורק שהיה אפשר לעשות בבגדים, ובזה לא הצריכו לעשות בבגדים אלא באופן הרגיל שהוא ע"י מדורה אפי' שיש בזה איסור דאורייתא, אבל שאר דברים שאין במניעתו סכנה אסור גם לדעת המג"מ.

מאידך דעת הפמ"ג (א"א סי"ק ד' וסי"ק י"ז) שמותר כל דבר שהוא לצורך רפואתו אפי' שאין במניעתו סכנה, וכן משמע שהוא דעת המשנ"ב.

טעם היתר בדברים שאין במניעתם סכנה

צ"ב גדול למה הותר דברים שאין במניעתם סכנה, ועיין בקובץ הערות (סי' יח' אות ה' ו' ז' ט') שביאר שדעת המג"מ ששבת הותרה אצל פיקוח נפש, וכיון שכבר הותר עליו שבת מותר לעשות לו גם דברים שאין במניעתו סכנה.

עוד סברה להקל מצינו בהגרשו"א (שלחן שלמה ח"ג סי' שכח' ס"ד קטע ראשון), שחכמים התירו כדי שלא יבוא להימנע משאר דברים שיש בהם פיקוח נפש.

דעת השו"ע, ולדינה

השו"ע הביא דברי הרמב"ן וז"ל "עושיין לו כל שרגילין לעשות לו בחול ממאכלין ורפואות שהם יפים לחולה", ומזה למדו המג"א (סי"ק ד') והמשנ"ב (סי"ק יד') והאור לציון (ח"ב פל"ו אות ב') והחזו"ע (ח"ג עמ' רנו') שדעת השו"ע כהמג"מ שמותר לעשות לו כל מה שרגילין לעשות לו בחול.¹

ועיין בב"י שהביא כמה מהראשונים שסוברים כשיטת רש"י והביא ראיות לשיטתם, ולכן פסק שאין להקל באיסור תורה, ומשמע שבאיסור תורה מיקל, והביאו הכף החיים (סי"ק כד').

אולם אם בדבר שאין במניעתו סכנה מחזק אבריו הביא בשם המאירי שלכו"ע מותר (כיון דחיזוק אבריו נמי פעמים מוציא אותו מחזקת סכנה).

ולדינה נראה שמעיקר הדין אפשר להקל אפי' באיסור תורה כדעת השו"ע, והמחמיר באיסור תורה תע"ב, ואם הוא איסור דרבנן או איסור דאורייתא אבל מחזק אבריו מותר.

(סי"ב) אין מחללים שבת ע"י גוים קטנים ונשים

איתא ביומא (פ' ט): וז"ל "ואין עושים דברים הללו לא ע"י נכרים ולא ע"י קטנים², אלא ע"י גדולי ישראל, ואין אומרים יעשו דברים הללו לא ע"י נשים ולא ע"י כותיים, אבל מצטרפין לדעת אחרת".

חילול שבת ע"י גוים וקטנים

ומצינו ג' ביאורים עיקרים למה לא עושים ע"י גוים וקטנים, **התוס'** (שם ד"ה אלא בגדולי ישראל) כתב שהוא משום שמא יתעצל, **הרא"ש** סובר שהוא משום דלמא יבוא להדורי בתריהו, ו**בפסקי רי"ד**³ כתב שכוונת הגמ' שאין ללכת אחריהם אבל אם הם לפנינו עושים על ידם.

ולדינה בזה **השו"ע** כתב כשיטת התוס' והרא"ש שמשדדלים לא לעשות ע"י א"י, ואילו **הרמ"א** פסק שהמנהג כשיטת הראב"י שאם אפשר לעשות ע"י א"י בלא איחור כלל עושים ע"י, ו**הט"ז** (סי"ק ה') כתב שלא מנהג ותיקין הוא ולכן יש לעשות כפסק השו"ע שיש להשתדל לעשות ע"י ישראל, וכן פסק להלכה **המשנ"ב**, ולכן גם לאשכנזים יש לעשות דוקא ע"י ישראל.

אולם בחולי שאינו בהול כלל, וכן בטיפולים שאינן ישירות לחולה, (ויש אומרים שג"כ בספק סכנה), משדדלים לעשות ע"י א"י.⁴

ובענין איכה שיש להשתדל לעשות ע"י ישראל, האם טוב יותר לעשות ע"י חכמים, הנה בגמ' (שם) כתוב "אלא ע"י גדולי ישראל", וכתב הרמב"ם "אלא ע"י גדולי ישראל וחכמיהם", וכתב **הב"י** שלא דוקא חכמים אלא הכוונה גדולים לאפוקי קטנים וישראל לאפוקי גוים, וכן פסק **בשו"ע**, מאידך **הט"ז** (סי"ק ה') חולק וסובר שיש להשתדל לעשות ע"י גדולי ישראל, וכן פסק **המשנ"ב** (סי"ק לד') והביא ראיה לדבריו מהרמב"ם בפירוש המשניות, **ולדינה** אנו הספרים יש לנו דעת מרן ואין להקפיד לעשות לכתחילה ע"י חכמים, ומ"מ נראה שהמחמיר תע"ב.

עשית פיקוח נפש ע"י נשים

מה שכתוב בגמ' ואין אומרים יעשו דברים הללו לא ע"י נשים, אבל מצרפים לדעת אחרת, **רש"י** מבאר שמותר לעשות ג"כ ע"י נשים, ורק שאין לשמוע דבריהם אם חשיב חולה שיב"ס⁵, אבל אם ב' אומרים צריך וג' אומרים לא צריך, אם האשה אומר צריך מצרפים להוי פלגא ופלגא וספק נפשות להקל.

¹ אמנם אפשר לבאר שכוונתו לומר שמותר לעשות לו כל מה שרגילים ממאכלים ורפואות כי מדובר בחולה שלא יודעים רפואתו, אבל בלא"ה לא, וכן כתב הב"י בדרך אפשר, אבל כיון שהמג"א משנ"ב והפוסקים לומדים דעת השו"ע כהמג"מ כן יש לנקוט לדינה שהוא דעת השו"ע.

² וחשוב לציון שכל זה איכה שאין זריזות יותר על ידי הגוי או קטן, אבל אם הגוי מומחה בזה ויכול לעשות יותר טוב מהיהודי, או שהגוי קרוב יותר וכדומה, ודאי שיש לעשות על ידם.

³ על הדף, ומובא בשליט גבורים (על הרי"ף שם אות א'), ונראה שכן הוא שיטת הראב"י המובא בדרכי משה (אות ג' ואות טו') וכן פסק הרמ"א.

⁴ עיין חוט שני (ח"ד עמ' קפט' קצ'), שבט הלוי (ח"ח ס' עדי' ד"ה ומסיים הט"ז), נשמת אברהם (בהקדמה לסי' שכח' אות ב'), ועיין בכתבים שהבאתי מה ששלך לנו לדינה הגר"י טאויל שליט"א.

⁵ נראה שמדובר במכה שאינה של חלל, דבמכה של חלל בסתם מחללים.

והרי"ף והרמב"ם סוברים שכונת הגמ' לומר שאין עושים ע"י נשים, וטעם הדבר הרי"ף שהוא משום שחשובות שאסור לחלל ורק עושים עבורם כדי שיהא יחלל, ולטעם זה אם עובדים ביחד עם האנשים מותר, והרמב"ם כתב שהוא משום כדי שלא יהיה שבת קלה בעיניהם, ולטעם זה אסור אפי' אם עובדים ביחד עם האנשים, והשו"ע סתם לאסר לעשות ע"י נשים, ומשמע שבכל גוני אסור ואפי' שעובדים ביחד עם האנשים.

ולכן לדינה כשם שאין לעשות ע"י גוי אין לעשות ע"י נשים, אולם אפשר שדברים שמעדיפים לעשות ע"י נשים, כגון אם בחול היו עושים ע"י נשים אפשר שבכה"ג מותר לעשות ע"י, כיון שאפשר שיש בזה עדיפות לחולה⁶.

(סי"ג) הצלת נפשות וגם מתכוין למלאכה

איתא ביבמות (דפ:) ת"ר ראה תינוק שנפל לים פורש מצודה ומעלהו.

וכתב רש"י (ד"ה ואע"ג דצייד כוור) שגם בצייד כוורי מותר אפי' הוא צריך לדבר.

מאיך הרמב"ם (פ"י סי' טו) והרמב"ם (פ"ב הי"ז) לא מתירין לכוין לאיסור, וכן פסק המשנ"ב לדינה (סי"ק לח"), ואיך אפשר לא לכוין? עיין בשלמי יהונתן שפירש שיקבע בלבו שלא יהנה מהדגים, ונלע"ד שאם חשב כך בשעת מעשה אה"נ דלאחר המעשה יכול להנות.

ואם מוסיף בפעולות לכו"ע חייב, כמבואר בשער הציון (סי"ק יז').

(סי"ד) אם שבת הותרה או דחוייה אצל פיקוח נפש

איתא ביומא (ו:) רב נחמן אמר טומאה הותרה בציבור, ורב ששת אמר דחוייה. ופסק הרמב"ם (ביאת המקדש פ"ד הי"ד) שטומאה דחוייה אצל ציבור, וכן פסק לענן שבת (שבת פ"ב הי"א). **מאיך המהר"ם מרוטנבורג** (מובא ברא"ש יומא פ"ח סי' יד') פסק ששבת הותרה אצל ציבור. **ודעת השו"ע** לכא' סובר ששבת דחוייה כיון שבב"י בס"י"ד רק הביא שיטת הראשונים שסוברים ששבת דחוייה, ושו"ר שכן כתב הכף החיים (סי"ק פה'), אבל פלא שמצינו במג"א (סי"ק טו) שכתב בדעת השו"ע ששבת הותרה, אולם במשנ"ב (סי"ק לט') משמע שלומד בדעת השו"ע ששבת דחוייה והשמיט דברי המג"א, וגם האורחות שבת (ח"ב פ"ב עמ' רלג') כתב להחמיר שיש להשתדל לעשות את הדברים בהיתר ע"מ לחסוך במלאכות, מדין שבת דחוייה.

ויש להקשות איך אפשר לומר ששבת הותרה, הרי כתוב בגמ' שעושים הקל הקל תחילה? ומכח השאלה אומר השלמי יהונתן (עמ' קסט') **שגם למ"ד הותרה היינו רק אם יש איזה מן עדיפות**, אבל אם לא לכו"ע יש למעט באיסורים.

(סי"ד) חולה שצריך בשר, האם עדיף לאכילו נבלה או לשחוט עבורו בשבת

דנים הראשונים בענין חולה (שאינו בהול) שצריך לאכול בשר, ורק יש לפניו בשר נבילה, האם נותנים לו נבלה או שוחטים עבורו.

דעת המהר"ם מרוטנבורג (שס) סובר ששבת הותרה ולכן שוחטים עבורו.

מאיך הרשב"א (ח"א סי' תרפ"ט) לומד ששבת דחוייה ולכן פוסק שיש להאכילו נבלה, ולא לשחוט.

אולם מצינו בעוד ראשונים שסוברים ששבת דחוייה ואפי"ה סוברים ששוחטים עבורו ולא נותנים לו נבלה, ומצינו ב' ביאורים עיקרים בראשונים:

הרא"ש (שס) סובר ששוחטים עבורו דחיישינן שמא יקץ.

והר"ן (על הרי"ף יומא ד:) סובר ששוחטים עבורו כיון שבאכילה נבלה עובר על כל כזית וכזית.

ודעת השו"ע, הב"י הביא דברי הראשונים שסוברים ששבת דחוייה והביא הטעמים שסוברים שאפי"ה שוחטים עבורו, וסתם בשו"ע ששוחטים ולא נותנים לו נבלה, ועיין במשנ"ב שהביא טעם הרא"ש והר"ן.

ולכן לדינה נראה שיש להחמיר כשניהם ואין לתת לו נבלה אא"כ לא קץ ואין יותר איסורים באכילת נבילה, וכן אם הוא איסור דרבנן אומרים שיאכל האיסור דרבנן ולא שוחטים עבורו.

⁶ דהא ראייה שבחול היה מעדיף לעשות ע"י האשה ולא ע"י האיש.

(סי' שכח' סט"ו) עשרה שרצו לחלל שבת עבור השיב"ס, ובענין אם יש לאיש הצלה להודיע לחבריהם שלא יבואו

איתא במנחות (סד.) אמר רבה חולה שאמדוהו לגרוגרת אחד, אפי' שרצו עשרה והביאו כולם פטורים, ופי' רש"י שכיון שכולם למצוה נתכוננו פטורין דהזריז לחולה משובח, ונפסק בשו"ע.

איש הצלה שהלך וכבר ראה שאין פיקוח נפש, האם צריך לעבור איסור דרבנן כדי להודיע לחבריהם שלא יבואו, עיין בדירשו (הערה 53) שהביא דעת הגרשז"א והשבט הלוי שסוברים שאין לעבור איסור דרבנן כדי להודיע לו שלא יבוא כיון שהמציל אינו עובר שום עבירה, ומ"מ כתב הגרשז"א שאם נמצא נכרי במקום מוטב לומר לו שיודיע למציל שלא יבוא, אולם הפסקי תשובות (אות לג') כתב שיש מח' בפוסקים. ואיכה שיש חשש שיתרשלו חברי הצלה בעבודתם עקב ריבוי המקרים שבאים בחינן, או איכה שיש קצת חשש סכנה במציל, יש להודיע לו שלא יבוא (ואולי אפי' מותר לעבור איסור דאורייתא מדין התירו סופן משום תחילתו).

(סי' שכח' סט"ז, סי' שיח' ס"ב) ריבוי בשיעורים, ואם אפשר להנות מהנות

מבואר במנחות (סד.) שאסור להרבות בשיעורים אפי' שאינו מרבה בפעולת האיסור, ודעת הר"ן (ביצה ט.) שאסור מדאורייתא, ודעת הרשב"א (מובא בר"ן שם) שאסור מדרבנן, ולדינה פסק המשנ"ב (סי' שיח' ס"ק יג') בעיקר כדעת הר"ן שאסור דאורייתא.

ריבוי בשיעורים באיסור דרבנן, לכא' כשם שיש איסור ריבוי בשיעורים באיסורים דאורייתא ג"כ אסור באיסורים דרבנן, אמנם שבאיסורים דרבנן לא גזרו, לדעת הרשב"א אשפ"ל משום שהוא גזירה לגזירה, ולדעת הר"ן אפשר לומר שרק באיסור דאורייתא אסור משום שהתורה מקפידה על השיעורים, אבל באיסורים דרבנן שאין קפידה על שיעורים לא אסרו, ובאמת מצינו בחפץ חיים (בספרו מחנה ישראל, מובא בחוט שני ח"א עמ' קצד') שהתיר על חיילה צבה ליסע בהם חפציו בצירוף החפצים שמוכרחים לטלטלם, ונראה שטעם ההיתר משום שברכובות שלנו טלטול ד' אמות היינו מדרבנן, ולכן ריבוי בשיעורים באיסור דרבנן במקום צורך יש מקום להקל, ושו"ר שהפסקי תשובות (אות לה') העלה להקל ריבוי בשיעורים באיסור דרבנן במקום צורך.

אם מותר להנות מהנות, מבואר בחולין (טו.) שהמבשל עבור החולה אסור (הנותר) לבריא גזירה שמא ירבה בשבילו⁷, אבל להנות משחיטה באומצא דהיינו בלא ביטול מותר, ופי' רש"י שליכא למיגזר שמא ירבה בשחיטה בשביל בריא דהא משום האי זית דחולה בעי למשחט כולה (דהיינו שיעשה מעשה חדש לגמרי לא חיישינן), ונפסק בשו"ע (סי' שיח' ס"ב), ולדינה רק יש לאסור בדבר כעין ביטול שיכול לטעון ולבוא לידי איסור דאורייתא, אבל בדברים שניכרים שהוא פעולה אחרת אפי' שהוא איסור דאורייתא כגון שחיטה לא גזרו, וכן מבואר ברמ"א (סי' שיח' ס"ב) שאסור לבריא הפירות שקצץ מן המחובר לצורך חולה שיש בו סכנה משום מוקצה, ומבואר שמשום חשש דלמא יבוא להרבות בשיעורים לא אסר (וכן דייק הפמ"ג), ורק יש לאסור דרבנן כעין ביטול שיכול לטעות ולחשוב שאין איסור דאורייתא בריבוי ויכול לבוא לידי איסור דאורייתא.

(סי' שכח' ס"ז) דיני חשאב"ס וסכנת אבר

קימ"ל בשו"ע כדעה שלישי שהיא שיטת הרמב"ן (תורת האדם שער המיחושים אות כג-כז'), שסובר שהותר לחשאב"ס וסכנת אבר איסור דאורייתא ע"י גוי, כמבואר בשבת (קכט.) "כדבר עולא בריה דרב עילאי דאמר כל צרכי חולה נעשין ע"י ארמאי בשבת", ואיסור דרבנן ע"י ישראל בסכנת אבר, כמבואר בע"ז (כח:) שבהוה מינא שעין שמרדה הוא סכנת אבר והתירו לכחול את העין (שהוא איסור דרבנן) ע"י ישראל, ולחשאב"ס רק הותר איסור הנעשה בשינוי ע"י ישראל, כמבואר בכתובות (ס.) שגונח יונק חלב בשבת כיון שהוא מפרק כלאחר יד.

לחשאב"ס שהותר איסור בשינוי ע"י ישראל, נח' האחרונים אם הותר רק איסור דרבנן או אפי' איסור דאורייתא, והנה ממקור הרמב"ן מגונח יונק מבואר שמותר אפי' איסור דאורייתא בשינוי, וכן למדו השו"ע הרב (סי' קיטו) האגל"ט (טוחן ס"ח) והתהל"ט (סי' כב'), מאידך המשנ"ב (בשער הציון סי' תצו' ס"ק ט') רק התיר איסור דרבנן בשינוי (ולדעתו כן משמע בלשון הרמב"ן שכתב "שבות דמלאכה הנעשית בשינוי"), ומה שכתבנו שממקור דגונח יונק מבואר שהותר אפי' איסור דאורייתא, תירץ השער הציון שרק שם הותר איסור דאורייתא בשינוי כיון שאין דרכו של מפרק בכל לא חשיבא מלאכה כלל וגרע הדבר מסתם שינוי בעלמא, ולדינה כיון שהמשנ"ב רק מתיר באיסור דרבנן כן יש לנקוט לדינה, והמיקל ומתיר אפי' באיסור דאורייתא י"ל ע"מ לסמוך.

איסור דרבנן שא"א לעשותו בשינוי, כתב החיי אדם (כלל סט' אות יב') שמותר לעשות כדרכו, והביאו המשנ"ב (לקמן בס"ק קב'), והנה יש לפקפק למה המשנ"ב לא הביאו כאן ורק הביאו לקמן, ואפשר שרק סומך להקל עליו

⁷ כתב הרשב"א שהאיסור הוא אך ורק אם יכול לבוא לידי איסור דאורייתא כגון הא שיניח אח"כ (אחרי שהקדירה הוא על האש) חתיכות נוספות עבור הבריא, אבל משום חשש דרך ירבה בשבילו בלא איסור דאורייתא נוסף אין איסור משום דהוא גזירה לגזירה, (ולכא' לדעת הר"ן אסור בכל גו').

באיסורים דשחיקת סממנים ולא בשאר איסורים דרבנן⁸, ולדינה נראה שיש להקל בכל איסור דרבנן כיון שהקפ החיים (סי' קיא) הביא להלכה דברי החיי אדם בסי' יז.

כשמותר לעשות איסור ע"י ישראל האם עדיף לעשותו ע"י גוי, כתב החיי אדם (מובא במשנ"ב סי' נא) שלא צריך לעשותו ע"י גוי, וכתב האבני נזר (סי' קיח' אות ה') שבאיסורים דרבנן לא אומרים שיש לעשות הקל תחילה, ועיין בכף החיים (אות יב) שהבין שמשמע מהמג"א שחולק ומעדיף לעשות ע"י אי"י, ולדינה כיון שהמשנ"ב מיקל בזה כן יש לנקוט לדינה, והמחמיר ועושה ע"י אי"י תע"ב, וכ"ז כשבין כך נעשה את האיסור, אבל אם אפשר למנוע מלעשות את האיסור, חייב למנוע ואסור לו לעבור האיסור אפי' ע"י אי"י.

איסור שחיקת סממנים לחשאב"ס, לכא' יש לאסור משום שלא שייך לעשותו בשינוי, וכן הוא דעת כמה ראשונים (עיין בביאור הלכה סל"ז ד"ה וכן וכו'), אבל הבי"י והרמ"א (בסל"ז) מתירים ליטול תרופות לחשאב"ס, וטעם ההיתר עיין במשנ"ב (סי' קכא) שהביא בשם הרדב"ז שהוא משום ששחיקת סממנים הוא איסור קל דאין בו סרך מלאכה דהא לבריא מותר, לכן הקילו אף בלי שינוי, ועוד טעם י"ל ע"פ החיי אדם (הנ"ל) שכשא"א בשינוי מותר בלא שינוי, ולדינה אפי' שהביאור הלכה (שם) כתב "ומ"מ לא נוכל למחות ביד המקילים" המנהג הוא להקל בזה (כיון שכן הוא דעת השו"ע והרמ"א) ואפי' האשכנזים.

גדר חשאב"ס, כתב הר"ן (שבת לט:) שחשאב"ס הוא שנופל מחמת חוליו למשכב, והביאו השו"ע להלכה, והוסיף הרמ"א שאם מצטער וחלה ממנו כל גופו, אע"פ שהולך, כנפל למשכב דמי, והגדיר הגרנ"ק (חוט שני עמ' קצ"ז) שכל שאינו יכול לתפקד לעשות מה שרגיל לעשות מיקרא נופל למשכב, ואפי' אם מתגבר ומתאמת ללכת כגות לבית הכנסת להתפלל וכדומה, מיקרא נופל למשכב, כיון דלולי התאמצות היה נופל למשכב.

גדר סכנת אבר, כתב הגרנ"ק (חוט שני עמ' קצ"ט) שלא דוקא שהאבר יתלש ויאבד, אלא גם אם ישאר האבר חלש או שלא יפעל כראוי, מוגדר כסכנת אבר, אבל אם האבר יפעל כראוי ורק שישאר צלקת מכוער וכדומה, אינו מוגדר כסכנת אבר.

צורכי קטן כחולה שאב"ס (רמ"א), ולכן מותר לומר לא"י לעשות תשביל לקטן שאין לו מה לאכול, וכתב החזו"א (או"ח סי' נט' אות ד') שגם ברעבון של שעה מועט חשיב צורכי קטן ומותר, מבואר שעכ"פ לענין אכילה אפי' צורך קטן התירו, מאידך עיין ברמ"א (סי' רע"ו סי"א) שמותר להדליק הנר ע"י גוי לצורך קטנם דהוא כחשאב"ס, וכתב המשנ"ב (שם סי' ו') "היינו אם צריך הרבה אבל בלא"ה לא", מבואר שלענין הדלקת הנר בשביל קטן רק התירו אם צריך הרבה? ולכן נראה שדברים שלא קשורים לענין אכילתו ורפואתו, אלא שאר צרכיו רק יש להקל בצורך הרבה, והכל לפי הענין.

ועד איזה גיל חשיב קטן לענין זה, מצינו מח' בפוסקים, המיץ אליעזר כתב שאולי עד גיל שש, המנחת יצחק מתיר עד גיל ט', השש"כ כתב להקל עד גיל ט' או י', והאור לציון כותב שמסתימות הראשונים משמע שעד גיל 13, ולדינה המיקל עד גיל יג' י"ל ע"מ לסמוך, והכל לפי הענין, ולענין התעסקות ברפואה נראה שיש להקל עד גיל יג' כדעת האור לציון.

(סי' שכח' סי"ט) בישול גוי עבור חשאב"ס, ואם הותר לברי המוצ"ש

אפי' שלמדנו שלחשאב"ס הותר איסור דרבנן ע"י ישראל (בשינוי וכשא"א בשינוי מותר בלא שינוי), מ"מ כ"ז באיסור שבת, אבל בשאר איסורים כתב הרמ"א (נ"י"ד סוף סי' קנה) שאסור (וצ"ע טעם החילוק שרק התירו איסורים דשבת ולא שאר איסורים), ומ"מ לענין בישול גוי עיין בבי"י שהביא דברי הראשונים שמתירים משום שהוא איסור קל, ונפסק בשו"ע.

בישול גוי בחול עבור חשאב"ס, עיין בפמ"ג (מ"ז סי' יד') שאוסר משום שכל ההיתר בשבת הוא שלא היה נראה לחכמים להתיר איסור דאורייתא דבישול ולא להתיר בישול גוי, אבל בחול לא הותר.

אם הותר לברי במוצ"ש, הבי"י (נ"י"ד סי' קיג' סט"ז) הביא דברי הרא"ה שמותר (כיון שאיכא היכירה לא שייך לגזור משום חתנות), וכן פסק הרמ"א (שם), מאידך ה"ט"ז (שם סי' טו') חולק והביא שיטת הרשב"א שחולק על הרא"ה ואוסר אפי' לחלה עצמו כשהברי, ודעת המשנ"ב לכא' מצינו סתירה, דאצלנו (סי' ס"ג) פסק להחמיר כשיטת הרשב"א, ויעויין בסי' שיח' ס"ב ששם העיר הרמ"א שהמאכל אסור בשבת, וכתב ע"ז המשנ"ב (סי' יא') שבמוצ"ש מותר? ולדעתי אין שום סתירה דודאי דעת המשנ"ב לאסור כמו שכתב להדיה בסי' שכח', ורק בסי' שיח' המשנ"ב כתב לפרש דברי הרמ"א ואין כונתו לפסוק כך להלכה¹⁰, וידועים דברי בנו של החפץ חיים (מכתבי החפץ חיים ח"ג עמ' 42) שאומר שהחפץ חיים היה סובר כשיטת הרא"ה כמו שכתב בסי' שיח', ובסי' שכח' הוא כתב בנו שפסק כשיטת הרשב"א (ומ"מ כתב שלבסוף הודאה לו להוראות כשיטת הרשב"א להלכה), ולדינה כיון שדעת המשנ"ב להחמיר כשיטת הרשב"א יש לאסור לברי (וה"ה לחולה כשהברי) לאכול בישול גוי שהתבשל בהיתר עבור החולה.

⁸ בעצם שחיקת סממנים מותר בלא שינוי, וכמו שכתב המשנ"ב (בס"ק קכא) בשם הרדב"ז, ואפשר שאיכא שאפשר לעשות בשינוי מחמיר על הראשונים שסוברים שאין היתר שחיקת סממנים לחולה שאב"ס, וכשא"א בשינוי מיקל משום דנמצא דעת הרדב"ז ורק מצרף דעת החיי אדם שכשא"א בשינוי מותר בלא שינוי, ואפשר שכונתו להתיר רק בזה ולא בשאר איסורים דרבנן, וצ"ע.

⁹ ועיין בכתבים שביארנו שאפשר שאין המג"א חולק על החיי אדם, וכן כתבנו שהוא ההבנה בדעת המשנ"ב.

¹⁰ ושורר שכן תירץ השביתת השבת (מלאכת בישול ס"ק יב', ומובא בדירשו"ס" שכח' הערה 68).

(סי' שכח' סכ"א) לערב תרופה במאכל (קילורין מע"ש)

איתא בשבת (קח:) "שורה אדם קילורין מע"ש ונותן ע"ג עיניו בשבת" ופי' רש"י "דלדידה כיון דאצרכוה לשרותה מע"ש איכא היכרא וליכא למיגזר, ומאן דחזינהו סבר דרחיצה בעלמא היא דכסבר שהוא יין".

ועכשיו יש לברר אם ה"ה מותר לערב תרופה במאכל, והנה **האג"מ** (ח"ב סי' פו') אוסר וכתב שרק יש להתיר כגון זה (כגון להכין alk-azeltzer מע"ש אם נראה כמאכל מריאים), דהיינו שיש בדבר היכר (שמתנהג כדרכו ורק שעושה בע"ש), אבל לא לעשות שינויים, **מאידך האורחות שבת** (עמ' רפ"ו) מיקל לפרר גלולה ולהניחה בתוך המאכל או המשקה באופן שאינו ניכר, ודוקא מע"ש, ולא התיר להטמין את הגלולה במאכל אפי' מע"ש כיון דחשיב שהטרופה ניכרת, **והפס"ק** (אות מג') הביא פוסקים שהתירו למורחה בשבת עצמו ולהניח במאכל באופן שאינו ניכר, **ולדינה** נראה שיש לסמוך על האורחות שבת ולהתיר לפרר גלולה מע"ש ולהניחה בתוך מאכל באופן שאינו ניכר, והמיקל למרוח בשבת עצמו ולהניח במאכל באופן שאינו ניכר י"ל ע"מ לסמוך.

(סי' שכח' סכ"ח) מפיס מורסה, במקום צער לא גזרו רבנן

תניא בעדויות (פ"ב מ"ה) "המפיס מורסא בשבת אם לעשות לה פה חייב ואם להוציא ממנו לחה פטור", ואמר שמואל בשבת (קז:) שאחד מהדברים שפטור אבל אסור הוא מפיס מורסה, ופי' רש"י שהטעם משום שבמקום צער לא גזרו רבנן, ונפסק בשו"ע.

והנה עיין במשנ"ב ובשער הציון, ויוצאה שגם דברים שהם כעין צער דמפיס מורסה כגון הוצאת הקוץ וכדומה הותר, ורק צריך שיהיה באופן שא"א בלא הוצאת דם, וגם אם אין כ"כ צער לא הותר.

והדברים צ"ב גדול למה התירו איסור דרבנן במקום צער, הרי לעיל בסי"ז רק הותר לחולה שאב"ס איסור דרבנן בשינוי ע"י ישראל, ועוד שמשמע שאינו צריך בגדר שמצטער כ"כ עד שנופל למשכב? ועיין בשלמי יהונתן (עמ' רפ"ט) שתירץ שבצער מקומי שאין חשש שיחשוב שהוגדר כחולה שיב"ס ויבוא לידי איסור דאורייתא, התירו חכמים איסור דרבנן במקום צער.

(סי' שכח' סל"ז) מאכל חולים לאדם ברי, ומאכל בריאים לחולה

מאכל חולים לאדם ברי, תניא בשבת (קט:) "אבל שותה הוא מי דקלים לצמא, ופי' רש"י שמדבר במי שאינו חולה, ועיין בב"י שכתב שלא דוקא לצמא אלא אורחא דמילתא נקט, ואפי' מתכוין לרפואה מותר, וכן פסק בשו"ע, **מאידך המג"א** (סי"ק מג', וכן פסק המשנ"ב סי"ק קכ"ו) חולק וסובר שלצמאון הוא דוקא ובאמת אסור לברי לאכול מאכל חולים בכונה כדי לחזק מזגו, **ולפ"ז** אנו הספרדים יש לנו להקל כדעת מרן, והאשכנזים יש להחמיר כדעת המג"א, **ועפ"ז** אוסר **הגרשז"א** (ארחות שבת ח"ב עמ' רפח') ליטול וויטמינים (לאשכנזים), אולם דעת **האג"מ** (ח"ג סי' נד') שכונת המג"א לאסור רק דברים שע"ז מחזקים יותר מכפי מזג טבעו, אבל וויטמינים שרק עושים שלא יהיה עלול להתחלות בנקל גם לפי המג"א מותר, ועוד כתב שגם אם מתחזק מזגו מעט יותר גם לפי המג"א מותר.

חולה העושה מעשה רפואה ואינו מתכוין לרפואה אלא לאכילה, כגון אדם שיש לו צרבת ורוצה לאכול tums לאכילה בלא כונה לרפואה, עיין בב"י"ה (ד"ה אבל אם) שהביא שנח' בזה הראשונים, ולדינה פסק **במשנ"ב** (סי"ק קי"ט) לאסור¹¹.

מאכל ברי לאדם חולה, תנן בשבת (קט:) "אבל אוכל הוא את יועזר ושוה אבוברואה" מבואר שמור לחולה לאכול מאכל בריאים, וכותבים הטור והשו"ע שאפי' בכונה לרפואה מותר.

לקיחת אספירין ואקמול, לכא' אסור כיון שהוא מאכל חולים, אלא שמצינו בפוסקים שהעלו ב' טעמים להקל, א' עיין בשו"ת באר משה¹² שהעלה לומר שאולי חשיב מאכל בריאים (כיון שסתם בני אדם בולעים כדי שלא יצטננו, וכדי שיוכלו לישון), ב' עיין בילקוט יוסף¹³ שהעלה לומר שרק חכמים גזרו בדברים המרפים אבל דברים שלא מרפים אלא רק מועילים לשכח הכאב לא גזרו ומותר, ומ"מ לא סמך לזה לדינה אלא נקט בעיקר לאסור בזה, ומ"מ כתב להקל ע"י שינוי והיינו שיכרכנה בסיב, **ולדינה** כיון שרוב רובם מהפוסקים סוברים שהוא כשאר תרופות ואוסרים, יש לאסור, ואפשר שאין למחות ביד המקילים דאולי י"ל ע"מ לסמוך.

¹¹ וחשוב להדגיש שכל זה באדם חולה שיש לו מיחוש, אבל באדם ברי שעושה פעולה שמחזק מזגו שלדעת המג"א אסור, אם אינו מתכוין לחזק מזגו אלא לאכילה מותר, כמדויק במשנה ששונה מי דקלים לצמא.

¹² ח"א סי' לג' אות ה' ד"ה הנה זה הרבה, ובח"ב סי' לב'.

¹³ סי' שכח' אות נא' נב', ובעמוד תח' הערה א'.

(סי' שכח' סל"ט) גזירה משום דמי לרפואה

תניא בשבת (קמז.) שאין עושים אפיקטויזין (היינו גרמת קיאה) בשבת, ובגמ' אמר רבה בר חנה אמר רב יוחנן שאסור בסממנים (ופי' רש"י משום שדמי לרפואה), אבל ביד מותר, ופי' השו"ע שהיינו ביש לו צער (דאל"כ גם בחול אסור אפי' ביד).

גדר דמי לרפואה, כתב השלמי יהונתן (עמ' שנו) שהוא קלקול בגוף וגם יש לו צער מזה, ואינו בגדר מיחוש.

מתי נאסר דמי לרפואה, משמע בב"י שרק נאסר כשאפשר בענין אחר כגון ביד, אבל אם רק אפשר בסממנים לא נאסר, ועוד מבואר בט"ז (סי"ק כז' ע"פ פי' הפמ"ג) שרק אסרו בדבר שהוא מין סממנים שעשוי לרפות שאר דברים, אבל אם רק עשוי לזה ולא לשאר דברים מותר.

(סי' שכח' ס"מ מ"א מ"ג מ"ו) רפואות שלא שייך בהם שחיקת סממנים לא גזרו

מצינו בכמה מקומות בשו"ע (סי"מ מ"א מ"ג מ"ו) שרפואות שלא שייך בהם שחיקת סממנים לא גזרו והתירו לעסוק בהם, ובטעם ההיתר עיין בשער הציון (סי"ק קד') שמבאר שהוא משום שלא שייך בזה גזירת שחיקת סממנים ועפ"ז התיר האורחות שבת (עמ' שי"א אות קצה') ליתן קרח ע"ג המכה כדי למנוע נפיחות כיון שלא שייך סממנים בזה, (ואין להקשות שבזמננו יש *árnica* שהוא רפואה במקום הקרח, דה *árnica* אינו מונע נפיחות אלא מוריד הנפיחות שכבר קיים, ובאמת לחברת הצלה מורים להם שב10 דקות הראשונים של המכה יש לשים קרח או דבר קר, ורק אחרי 10 דקות יש להניח דבר חם או סממנים כעין *árnica*).

(סי' שכח' ס"ב, סי' שכז' ס"ב, סי' שא' ס"א ס"ב) מסג' והתעמלות (ejercicio) בשבת

מסג' בשבת, תניא בשבת (קמז.) "סכין וממשמשי" ופי' רש"י שסכין בשמן ביד על כל הגוף להנאה, ובגמ' (בע"ב) "סך וממשמש בבת אחת" מבואר שאסור לסוך כדרכו משום עובדין דחול, ורק הותר בשינוי, ונפסק בשו"ע (סי' שכז' ס"ב) וז"ל "סכין וממשמשי להנאתו ע"י שינוי, דינו שסך וממשמש ביחד, ולא ימשמש בכח אלא ברפיון ידים, ופי' המשנ"ב (סי"ק ה') שבלא שמן מותר (אפי' בכח) כיון שהוא שלא כדרך, ולכן יש להתיר לעשות מסג' לתענוג בלא שמן, או עם שמן ע"י שסך שמן מעט וממשמש ושוב סך עוד שמן במקום אחר, וכן כתב הפסק"ת (אות ב'), אבל עם שמן וכדרכו אסור משום עובדין דחול.

התעמלות (ejercicio) בשבת, אם אסור משום רפואה, תניא בשבת (קמז.) "אבל לא מתעמלין", ופי' רש"י שהתעמלות היינו לשפסף על הגוף בכח ואסרו משום עובדין דחול, מאידך הרמב"ם (פכ"א הכ"ח) פי' שהתעמלות היינו לדרוס על הגוף בכח עד שיגיע ויזיע או שיהלך עד שייגע ויזיע, ואסור משום רפואה, והשו"ע בסי' שכז' פסק כשיטת רש"י, ומ"מ בסי' שכח' הביא גם דברי הרמב"ם (כיון דעובדין דחול לא שייך במקום צער, תהילה לדוד אות ע'), ולדינה בזמננו אין לאסור משום רפואה דכמעט לא שייך הרפואה ע"י שיגיע ויזיע, ועוד שהיום סתם התעמלות הוא מאכל בריאים.

אם אסור משום עובדין דחול או ממצוא חפצך, פסק השו"ע (סי' שא' ס"א) "אין לרוץ בשבת אא"כ הוא לדבר מצוה כגון לבהכ"נ או כיוצא בו", ופי' המשנ"ב (סי"ק א') וז"ל "שנאמר וכבדתו מעשות דרכיך ודרשו שלא יהא הילכך בשבת כהילוכך בחול, שדרך האדם למהר ולרוץ אחר עסקו", ובסי"ב כתב השו"ע "בחורים המתענגים בקפיצתם ומרוצתם מותר, וכן לראות כל דבר שמתענגים בו", מבואר שאסור לרוץ משום ממצוא חפצך, ומותר לרוץ רק משום עונג, או כדי לראות דבר שמתענג בו, ויש לדון האם מי שרץ בכונה להתעמל אסור כאדם שממהר אחר עסקו, או דמי לריצה לתענוג שמותר, ונח' בזה פוסקי זמננו, **האור לציון** (ח"ב פל"ו תשובה יב') מתיר להתעמל אפי' ע"י כלים אם אינו מתכוין להזיע, **מאידך האורחות שבת** (עמ' רצ"ו אות קנט') אוסר וטעם האיסור כתב שהוא משום עובדין דחול וזילותא דשבתא (ובערה כתב שאם עושה באופן שלא ניכר שקובע עצמו להתעמלות מותר), ומ"מ הביא דברי הגרשז"א שכתב שאם נהנה מההתעמלות עצמו מותר.

ולדינה, המיקל ועושה התעמלות בשבת לצורך בריאות (ואינו מתכוין להזיעה) י"ל ע"מ לסמוך, והמחמיר תע"ב, ואם נהנה מההתעמלות עצמו (ואינו מתכוין להזיעה) יש להתיר לכו"ע.

(סי' שכט' ס"ט) התירו סופן משום תחילתן

איתא בעירובין (מה.) "חכמה הבאה לילד, והבא להציל מן הגייס ומן הנהר ומן המפולת ומן הדליקה - הרי הן כאנשי העיר, ויש להן אלפים אמה לכל רוח", ומשם למד הגרשז"א (מנחת שלמה ח"א סי' ח') שרק הותר איסור דרבנן (דאלפיים אמה משום דעשו אותם כנשי העיר) ולא איסור דאורייתא, ובאמת מתחילה רצה רק להתיר איסור דרבנן דאלפיים אמה, ולמעשה היקל לחזור ע"י נהג נוכרי כדברי החתם סופר (משום דזה חשיב כאנשי העיר שגם הם חוזרין לביתם).

מאיזך האג"מ (ח"ד סי' פ') התיר אפי' איסור דאורייתא בחזרה, וכתב שכל דברי הגמ' שרק הותר איסור דרבנן משום שהם מצילים שהיה דרכם לצאת להציל ולהישאר זמן רב, ולכן בהם אפי' שאירע שלבסוף לא הצטרפו להישאר שם כל השבת מ"מ לא התירו לחזור באיסור דאורייתא, אבל המצילים שמתחילה שיוצאים יודעים שלא לוקח להם הרבה זמן, מותר להם לחזור אפי' באיסור דאורייתא, דאם לא נתיר להם חוששים שלא ירצו לבוא.

ואפי' שלבני אדם רגיל קשה להקל כדברי האג"מ כיון שדבריו סתומים מדברי הגמ', מ"מ מצינו ב**פוסקים** (חוט שני ח"ד עמ' רמ"ו) שלרופאים וחברי הצלה הקילו באיסור דאורייתא, כיון שהדבר ברור מול עינינו שאם לא נתיר להם יכלו להתרשל ח"ו ונמצא שיש פיקוח נפש.

ולדינה אין עלי להוראות בדבר שהוראו גדולי הפוסקים, ומ"מ עיקר הדין נראה כהגרשז"א ורק יש להתיר איסור דרבנן, ומ"מ המיקל באיסור דאורייתא י"ל ע"מ לסמוך, ובפרט לחברי הצלה ורופאים שיש לחוש בהם יותר שהתרשלו, ומ"מ ודאי שאם יכולים בקלוט להימלט מאיסור תורה, ויכולים לעשות את הדברים ע"י גוי ודאי יש להם לעשות את הדבר ע"י גוי לכו"ע.

חולה וקרוב משפחה, הארחות שבת (עמ' רמז' ס"ב ובהערה פ"ו) הביא ראייה מהשו"ע (סי' רמח' ס"ד) דשם מדובר דהיוצא בשיירא למדבר ואנשי השיירא הולכין גם בשבת, דמותר לליך עמהם וא"צ להשאר יחידי משום פיקוח נפש, וכששובתים בעיר, התירו בו אלפיים אמה, משום דאם לא נתיר לו חוששים שישאר לבד במדבר ויבוא לידי סכנה, מבואר שהותר התירו סופן גם לאדם עצמו, ולכא' ה"ה לקרובי משפחה, ולדינה נראה שיש להקל להם לחזור ע"י גוי.

אם התירו סופן משום תחילתן לחולה שאב"ס, חשאב"ס שהלך לבית חולים (ע"י גוי) האם מותר לו לחזור לביתו ע"י גוי, והנה לענין הרופאה עיין בחזו"ע (עמ' רנו' בהערה ד"ה והנה) שהתיר משום שכיון שמתעסק בדבר מצוה יש לו להתיר לחזור, כשם שמצינו שהתירו לחזור לעבור הנער בחזרה למי שהלך לבקר את רבו. אך על חולה לא דיבר, וצ"ע אם גם יש להתיר משום שמתעסק בדבר מצוה דנשמרתם מאוד את נפשותכם, וצ"ע לדינה בכל זה.

(סי' של' ס"א) יתובי דעת היולדת

איתא בשבת (קכח:) שמותר לעבור אפי' איסור דאורייתא ליתובי דעת היולדת, ונפסק בשו"ע, ומבואר בתוס' (שם ד"ה קמ"ט) שה"ה לחולה שיב"ס.

ועיין בחוט שני (ח"ד עמ' רמ"ד אות ד'), שכל ההיתר הוא דוקא בדברים הנוגעים לטיפול במצבה המסוכן, אבל כל שהוא חוץ מזה אינו בגדר איתובי דעתה שמותר לחלל שבת עבורה.

ולכן מותר ללוות היולדת אם היא צריכה לכך, ואפי' שהדבר מסודר ואין צורך במלוה.

(סי' של' ס"א) הכנות מע"ש למנוע חילול שבת

כתב המג"א (סי' א') "ולכן כשתגיע לחדש תשיעי יזמין הכל מע"ש, שלא יחללו שבת (ספר חסידים)".

ומ"מ כתב הארחות שבת (אות ע"ו) שאין חיוב להתארך סמוך לבית חולים, אבל אם אפשר ואין זה טורח וקושי ליולדת ולמשפחתה ולבעלי הבית, טוב לעשות, ואם כל זאת עיין בהלכות שבת בשבת (ח"ב עמ' תפח' אות נה') שכתב שאם הנסיעה נעשה ע"י אי"י אין להחמיר בזה.